

XIX-4
7

ORATIO

CORAM CLARISSIMIS

LYC. OVET.

RECTORE, DOCTORIBUS ET MAGISTRIS

PRO SOLENNI STUDIORUM APERTIONE

DICTA

A. P. M. FR. EMMANUELE DE CASO

SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE
ET ACADEMIÆ ORATORIÆ MODERATORE

X V. K A L. NOV.

ANNO DOMINI M. DCCCXXIX.

OVETI:

APUD TYPOGR. VIDUÆ DE PRIETO,
M. DCCCXXX.

1635 547-20

(2)

re ac merito protulisset. Et certe, ut magnum Provinciarum corpus æquali animandum est mente, sic vasta orationis Provincia non nisi magno Oratore, qui argumentum exæquet, regitur atque animatur. Jam vero difficultas augetur necessum est, cum quotannis elucubrationem hanc suscipiendi mihi sit onus impositum. Licet enim infinitas sapientiæ laudes exhaurire nemo valeat, præ ingenii tamen inopia ad encomiasticas illius laudationes viam mihi interclusam sentio: præsertim cum repetere mihi religioni sit quæ olim disseruerim, fastidiumque proinde vobis ingerere verear. » Magnum onus atque munus, agebat oratorum princeps, (r) » suscipere ac profiteri sese omnibus silentibus unum maximis de rebus magno in conventu hominum audiendum. Adest enim ferre nemo quin acutiùs atque acriùs vitia in dicente quam recta videat. Ita quidquid est in quo offenditur, id etiam illa quæ laudanda sunt obruit, et quoties dicimus toties de nobis judicatur. Neque quidquam est tam insigne, neque tam ad diuturnitatem memoriæ stabile, quam in eo quod deliqueris. » De qua vero

(r) De natura deorum.

(3)

majori re mihi sermo obvenire poterat quam de sapientiâ? Atque adeo quo pacto expectabo me à vobis libenter auditum iri? Attamen humanitati vestræ confidens, quæ mihi largo favoris sydere semper affulxit, nova qua poterò argumenti methodo, per spaciosum sapientiæ campum excurram. Itaque cum jam labor actus in orbem redeat, et resignatis gymnasiolorum valbis, quas animi gratia feriæ litterariæ obduxerant, iterum sapientiæ limina acceditis, de sapientiâ iterum vobis sermonem proferam... quæ maxima semper Dicetur nobis, et erit quæ maxima semper.

Et ne vestros animos fastidioso et prolixo verborum ambitu suspensos habeam, est enim tormenti genus spem inchoatam diutius protrahere, illico proferre statui rationum momentaqueis illecti atque inflammati studiosorum animi stipendia sapientiæ promereri satagant. Quid vos magis ad sapientiæ studium allicere poterit, quam videre per illam nos similes Deo effici? Et ecce hujus rei locupletissimum testem Platonem habemus similitudinem Dei Sapientiam appellentem. Rem, si libet cominus agrediamur.

(4)

Est Deus naturâ simplex omni mortalium concretionem secretus. Virtus quædam intelligendi, quæ omnia à se orta intuetur, complexitur et comprehendit: sed acerrimo mentis oculo, dum se intelligit, et veluti in flagrantissimo nitoris speculo suam ipsius faciem contempletur, Filium generat sapientiæ nota et caractere insignitum. Per hunc vero omnia creat, omnia efficit, machinatur omnia, vel novitate admiranda, vel decore coonestata, vel præstantia egregia, vel apparatu magnifica, vel magnificentia splendida, vel splendore illustra, vel argumento ingeniosa, vel complexione multiplicia, vel mole prægrandia. Sapientem nunc vero intuemini. Quam ille procul à mortalium facie se attollit, et culmen obtinet intelligendi, unde cuncta despiciat tanquam ex arce! Hic à rerum intuitu conceptam sapientiam in lucem effundit. Eadem adjutrice, si jam facta non efficit, omnia tamen considerat, inspirat, illustrat; neque est quidquam vel ornamentis insigne, vel dotibus admirandum, vel situ arduum, vel arcanis absconditum, vel recessu distans, quod ipsius non subeat contemplationem.

Ecquænam vero in præpotentis Dei Ma-

(5)

jestate decora effulgent quæ sapientia non conata sit adumbrare? Quæ dotes, quas effingere non studeat? Unus cum sit rerum omnium moderator Deus, omnia complet, perlustrat omnia. Sapientia scribendi rationem excogitavit, ut quocumque locorum animo, sin minus corpore homines pervaderet. Ille æternitatis interminato insigni decoratur: Sapientia immortalitatem quandam à Typographia consequitur, et signis veluti militariibus instructa in tempus ruit, et irrumpit. Nihil è Divinitatis acie: nihil fere è conceptu Sapientiæ subducitur, neque solis maculæ in lucida radiorum caligine sese valent obruere, et illius intuitum effugere. Deus sidera percenset, et Astrorum nominat simulacra: Sapientia numerum continet, et illis Arietes, Tauros, Ursas, Leones tanquam nomina comparavit. Ille fertur super aquas: hæc *pixide navigatoria* oceani undas pertentat, illiusque profunditates *bolide* dimetitur. Fertur ille super pennas ventorum. Hujus navali artificio Typhis velorum alis, et alarum remigio ad maris cursum evolavit, navigandi artis sufragio vitæ naufragia adactus, ut merito deplorat qui cecinit. . . .

Terra parum fuerat, fati adjunximus undas.

Si Deus sonora vox cantus avium exsus-
 citavit, arcana Sapientiæ molitione Leo Græcorum
 Princeps aviculas ostentabat aureas, qui-
 bus Aulicorum aures dulciter demulceret. Du-
 bium, an ex metalli sono, an ex harmoniæ
 consonantia. Sed quis eorum auritus non esset,
 ubi aurum personabat? Impingat ille avibus
 alas; explicavit hæc volatus vel in Archite
 columba, vel in Aquila Norimbergensi. Ille cæ-
 lestium orbium rotatus circumduxit: Hæc in
 Sphæra vitrea haud dissimiles eorum motus
 effinxit, ut Claudianus de Archimede ajebat: =

Jura Poli, rerumque fidem, legesque Deorum

Ecce Syracusius transtulit arte Senex:

Inclusus variis famulatur spiritus Astris,

Et vivum certis motibus urget opus

Percurrit proprium mentitus Signifer annum,

Et simulata novo Cynthia mense redit:

Jamque suum volbens audax industria mundum

Gaudet, et humana sydera mente regit.

Haud dissimili artefacto Chosroas Persarum

Rex Celorum orbis, et motus syderum non so-
 lum representabat, sed et meteora omnia ex-
 hibebat pluvias, videlicet, nimbos, grandin-
 es, fulgura, uno verbo, quidquid in rerum
 natura eximium est, et quidquid mirandum in

cælo, Cælique ambitu continetur.

Sed ulterius progrediamur: Dei Imperium
 in orbe signifero solis continet errores? Sapien-
 tiæ solertia ferrea cuspide tanquam compede
 solem errantem irretit. Ab illo temporis rotæ
 assidua vertigine volvuntur? Ab hac rotali ma-
 china horarum discrimine devolvuntur. É mu-
 gitu et nubium fragore Ille fulmina contorquet.
 Hæc æneo tormento tonitrua et fulmina simu-
 lavit, et in machina electrica terribilis hujus
 Phenomeni speciem adumbrabit. Supremus Cæli
 Princeps arcana rerum tenebris involvit? Sapien-
 tia apud Egiptios animi sensa characterum ve-
 lavit involucris, ut minus Nili occultarent caput,
 quam capitis velarent machinamenta. Admira-
 mur illius nutu glebas in aurum efflavescere?
 Legimus Chimica hujus arte sordidam ferri sca-
 biem pretiosam induere supellectilem. Sit ille Iri-
 dis depictor. Erit hæc artifex Trianguli Iridem
 referentis, septemque primitivæ lucis radios ve-
 luti anatomice dissecantis. Omnium ora sese in
 admirationem effundant, quod Deus oratione ho-
 mines et eloquio decoravit. Sed nè, quæso, ad-
 mirabile est quod sapientia statuas adsimilan-
 tis vocis sonum sit machinata? Dignitatis splen-
 dor in illum dimanet, quod oculos accenderit

tanquam sydera. In hanc laudis effulgeant ornamenta, quod oculos tenebris offusos conspicillis illustrarit, atque illos pene lynceos reddiderit. Haud vos latet, qua ratione specularis tubi genus ita rerum tenuissima oculis proponat, ut majora reddat, et efficiat grandiora. Breve et exiguum animalculum, formica, exempli causa, quæ nos in dubium revocat, nervis ne contineatur, an cartilagineas habeat, sepiatur membranis, an corde vivat et vigeat, an spiritus per arterias, an per venas sanguinem diffusum contineat, pedes annulatos ne an continentem expediat, videat an iter pertinet: utrum dentibus dividat extimam frumenti partem nè si germinet æstate, ejusdem hiberna frustretur annona: Formica, inquam, vix ope illius tubi conspicitur, cum repente incipit pilis horrere, Leonis quate-
re jubam, duas intendere proboscides, pedes mutare in trabes, oculos sat grandes aperire, ostendere os atque dentes: tantam demum excrescere in molem, ut in cancrum Cyrcæo aliquo poculo, conversa esse videatur. Adeo ut, si multum Naturæ debeamus quæ nobis oculos concessit, non parum etiam debeamus sapientiæ quæ concessos à Natura oculos ita collustravit.

Sed jam ipsos oculos ad sublimiora et digniora attollamus. Quid tam singulare opifici Deo, quid tam præcipuum, quam è nullis initiis, nulla adjutrice materia rerum naturas procreasse? Et graphica depingendi ars, fere è nihilo, ita rerum imagines varietate ornamentorum, et suspenso et magico linearum ductu exprimet, ut quæ creata procreatix esse videatur. Constituite vobis ante oculos tabulas informes, mutas atque inornatas, nulla colorum admixtione, nullo lucis apparatu, nullis umbrarum decoratas lineamentis. Accedat vero silens industria penicilli, cum repente telluris species et florulenta pratis, et distincta culturis, et consita pomis, et lucis obumbrata et ditata mercibus, et vivariis circumfusa in arida tabula ad decorem ac venustatem efflorescet. Viriditas nemorum ibi satura, hic remissa: ibi florens, hic languida: ibi clarior, hic obscurior: Hinc auro-
ra lactescit solis pueritias, illinc aer irradiat luce perfusus grandiore: pellucidi fontium rivus, caduci fluminum decursus, maris fremitus in tranquillitate tacitus et recumbens, extenuata saxa, profundiores recessus, in præcipiti præruptæ petrae, substructa palatia, oppida excitata, civitates munitæ, Provinciæ,

Regiones, Regna: picturata quædam orbis terrarum epitomes pictura, ut ita dicam, procreatrice ad magnificentiam assurgit.

Quod si hominum effector Deus animi affectus in corpus immiscet, quibus modo jucunda persequimur, modo noxia detestamur: modo livore contabescimus, modo in iram et furorem abripimur: Parrhasius ille Ephesinus ita penicillo depictum exposuit Dæmonem Atheiensem ad omnes animi commutationes in una eademque Tabula propensum et versatilem, ut eodem frontis aspectu illas cohiberet, vel laxaret; incenderet, et restingueret: moveret, atque sedaret; adduceret, et remitteret: incitaret, et reflecteret. Videres illum iracundum, insanum, inconstantem, perfidum, horribilem, severum, sævientem. Eundem exorabilem, clementem, excelsum, gloriosum, humilem, ferocem, fugacem: Trepidare metu, spe anhelare, desperatione abjici, deprimi mærore, amore fervere, amentia furere, invidia impediri, dolere, execrari, prosequi, insistere, desistere, agredi, superbire, sperare, diffidere, ambire, satietate revocari. Quæ micat fronte, quæ jugulat adspectu, quæ fulminat supercilio: quæ florêt gratia, quæ exultat alacri-

tate, quæ allata demittit supercilia, quæ toto ore ad jucunditatem uti *Phæbus post nubila serenat*. Hæc omnia, auditores amplissimi, unus Dæmon quasi plures personas in scena tanquam Histrionis sustinebat, ut non solum Poesis, pictura etiam muta Protheos jactaret suos. Quæ audacia humani ingenii ad Dei similitudinem anhælantis! Quanquam haud me latet, quam egena gloriæ portione hominum conatus irritentur: quam longo dividatur Isthmo mortalium genus per hujusmodi machinamenta ab illa Divinitatis Majestate, quam enixe impenseque effingere intendit.

Sed adhuc in sapientia characteres alios similitudinis cum Deo videre præstat. Suspicitur Supremi Principis dominatus, quod animorum motus pro nutu regat, pro arbitrio moderetur. Deus immortalis! Quantum hominum sapientiam, hanc exæquare lauream conatam esse experimur! Si animi affectiones loquerentur, ita Sapientiæ ab animis quas reportat manubias atque Trophæa, oratione triumphali prædicarent. Spes langueat, illa erigit: Timor urgeat, illa firmat: iracundia incendat, illa restinguit: elatio jactet, illa deprimat: tepescat amor, illa foveat: mores ruant, illa redigit:

debachentur vitia , illa comprimit: seditio fluctuet , illa sedat : inertia sedeat , illa concitat : dominetur furor , illa domat. Quod libet suadeat : prohibeat quod nolit : unde velit deducat : quo malit deflectat , vel flebiliter ad lacrimas , vel jucunde ad lenocinia , vel profuse ad largitatem , vel stricte ad frugalitatem , vel audacter ad operosa , vel constanter ad suscepta , vel fortiter vel æqualiter ad adversa , vel moderate ad secunda : Ad otium , ad arma , ad iram , ad clementiam , ad luctum , ad serenitatem animos flectit , animos moderatur. Ó Divinæ mentis imitatricem Sapientiam ! Ó imitandi cupiditatem nobis insitam et congenitam ! Ó miram et magicam sermonis et eloquii virtutem ! Hæc sane dotes sunt , quas in Pisone suo Lucanus commendat , dum ait : =

Judicis affectum , possessaque pectora tentas
Victus sponte sua sequitur quocumque vocasti:
Flet si flere lubet , gaudet gaudere coactus
Et te dante capit Judex si non habet iram.
Sic Auriga solet ferventia Thesalus ora
Movilibus frenis in aperto flectere campo,
Qui modo non solum rapido permittit habenas
Quadrupedi , sed calce citat , modo torquet in auras

Flexibiles rictus , et nunc cervice rotata
Incipit effusos in gyrum carpere cursus.
Quis non attonitus judex tua respicit ora ?
Quis regit ipse suam nisi per tua ponderamentem ?
Nam tu , sive libet pariter cum grandine nimbos
Densaque vibrata jacularis fulmina lingua :
Seu jubat adstrictas in nodum cogere voces
Et dare subtili vivracia verba catena
Vim Laertiadæ , brevitatem vincis Atridæ :
Dulci sive mavis , liquidove fluentia cursu
Verba nec incluso sed aperto pingere flore
Inclyta Nestorii cedit tibi gloria mellis.

In argumenti propositi confirmationem adduci potest , quod inter Ethnicos per sapientiam ad Divinitatis honores plurimi pervenerint. Miseranda certe Nationum cæcitas , quibus verum fidei lumen non affulxerat ! Sed inter has tenebras , quantum sapientiæ contulerint , quantique sapientiam fecerint elucescit , cum nullus fere sit , qui disciplinam aliquam invenerit , cui Divinos non retulerint honores. Plato divinum sibi peperit nomen , sed Philosophia , ut ita dicam , obstetricæ. Esculapio victimæ sunt immolatæ , sed Medicina mucronem acuit. Mercurio Egiptus aras construxit , sed eloquentia lapides pa-

ravit, et aptavit. Athenæ sunt Jovem veneratæ, sed à majestate Legum. Apollo sibi laudes et hymnos meruit, sed quos Musica concinnavit. Metaponti delubra Pithagoræ excitantur, sed artifice Encyclopedia. Flavescit Ceres aureo aristarum coronamento, sed quod ad gloriæ segetem intexuit Jurisprudencia. Prometheo Thura incendit antiquitas, sed flammis quas è sole accendit Astronomia. Ciceronis et Virgillii effigies ab Alexandro Severo augusta coluntur veneratione, sed quam illi mira dicendi vis, quam huic divina quædam pangendi carmina facultas concitavit.

Hi vero quos postremo nominavi, Cicero et Virgilius, ne eloquentiam, cui in novissima Studiorum Lege locus factus est, tacite præteream, admonere videntur. Nihil ignotius, auditores benevoli, nihil oculis magis impervium quam sapientia Humanitatum ornamentis et dicendi vi destituta. Similem Deo quantumvis fixerimus sapientem se solo beatum, se uno felicem, illum tamen nisi polita litteratura illustret, Deum etiam sine cælo suo imitabitur nullibi conspicuum, nullibi degentem. Quemadmodum autem splendidissima hæc cælestium orbium molitio, tot Planeta-

rum facies, tot Syderum lumina, Divinum Numen veluti quibusdam radiis describunt, ita Musarum amœnitas sapientiæ genium è latebris eductum illuminatrice quadam luce perfundit, sine qua esset *Sapientia abscondita et thesaurus invisus absque utilitate.*

Cælum, inquit Orpheus, quasi canoram Cytharam suis præconiis edendis Deus conformavit, illamque numerose explorat, et argute percurrit. Sic Astra atque Planetas, veluti graviora acutis permiscens, temperat atque moderatur. Saturni frigiditati calorem Jovis interponit. Martis ardorem Lunæ humiditate refrigerat. Lunæ candori candentem Solem adjungit. Compescit motus celeres Mercurii Saturni tarditate. Saturni mœrorem levat, Venerem hilarando. Mugitus Tauri comprimit Cygni harmonia. Quid commemorem tot intervalla æqualiter inæqualia: tot ordines composite inpositos: tot proportiones pariter diversas: tot errores firmiter constantes: tot vicissitudines stabiles constanter: tot motus exleges, lege ac numero concitatos? Quid tandem illam sine confusione multitudinem, sine disjunctione diversitatem, sine perturbatione conjunctionem, sine

mensura dimensionem, sine pondere immensam molem? Quæ omnia inter se apta et colligata, veluti temperata cythara, suavissimum videntur modulari concentum: Modulantur equidem, et Deum sibi canunt insidentem, et impertinentem pulchritudinis auctoritatem. *Cæli enarrant gloriam Dei, Regius Psaltes agebat, Cæli enarrant gloriam Dei, et non sunt loquelæ nec sermones, quorum non audiantur voces eorum.*

Vos etiam, humaniores litteræ, Cælestes Syrenæ, Sapientem harmonia, et concentu vestro decantatis. Illum, si Divinarum rerum contemplatrix Theologia commendat, Vos clarissimis vestris eloquiis, copiæ in dicendo, ordinis in seligendo, nitoris denique in toto opere gratissimam oculis speciem exhibetis. Illum, quem alioquin austera Philosophia exasperat, vos miti ingenio juvande temperatis. Si juris utilisque scientia alios exornat, cum Legum majestate facundiam et in dicendo vim illis conferentes, in oracula illos erumpere facitis, e quorum ore cunctus populus pendet, et in quos intenti omnes ora tenent libenter. Ita audientium cordibus dominantur, ut ea quocumque velint flectere valeant, ut superius de Pirone memora-

vimus. Nulla, verbo dicam, scientia est, quæ humanioribus litteris, quæ eloquentia, ut ore et lingua, ut Cælesti Cythara non utatur, quæ tum ipsas scientias adeo inter se diversas, tum in iisdem multiplicia argumenta aptissime concinat, et gratissimo modulatur concentu, et quoddam veluti Cælum molitur, in quo illæ ut suo in solio consideant. Una sapientia, una discendi vis est, quæ Divinæ Mentis expressionem præclarius ostentat. Et in ejus commendationem notari potest, quod si aliqui Eloquentiæ ososores in eam, vel potius in ejus abusum, invehuntur, non nisi ipsius Eloquentiæ armis illam impetere conantur.

Hinc, quis jam mirabitur Maximorum Principum tantam in erigendis Scholis curam: Regnorum, Provinciarum, Urbium, Populorum in erudienda juventute conatus? Ferdinandi denique nostri vigilantiam in Lyceis publicis ad meliorem et uberiorem frugem reducendis? Tot Tempa sapientiæ, quot Universitates erectas voluit, et eorundem Templorum decori, et utilitati, et ornatui sapientissima Studiorum Legge providit, ratus majus beneficium suis Populis exhibere non posse, quam solidam et selec-

tam instructionem publicam.

Verum enim vero, Auditores ornatissimi, quantumvis magna sit Sapientiæ claritudo, quæ nos similes Deo efficiat; quantumvis Sapiaentia tanti à Gentibus æstimata fuerit, ut ipsam Minervam crediderint, eique proximam post Jovem, Supremum Numem, sedem decreverint, ut ait Lyricorum Princeps:

Proximos illi tamen occupavit

Pallas honores:

Ne tamen credideritis, me tanti facere cognitiones humanas, quæ non cum morum honestate socientur. Heheu! Quid prodesse poterit Sapiaentia, quid litterarum amœnitas, quid omnigena eruditio, (si tamen sine virtute acquiri potest) quæ non cum optimis moribus amico fœdere jungatur? Lamentabili experientia cernimus Viros alioquin eruditissimos, superbia tamen tumentes, Divina permittente Justitia, ad proborum luctamen et exercitium luces suas in sui, et aliorum perniciem convertisse. Innumera proferre possem hujusce rei exempla, nisi jam orationis vela contrahere oporteret.

Similitudinem Dei Sapiaentiam diximus. Porro Dei Supremum in omnia dominium Divinitatis est attributum præcipuum. Jam vero, quam similitudinem cum Deo habere poterit, qui appetitui et sensibus non dominatur, qui se passionum servum constituit, qui à ratione dominatum aufert, quem habere debet, eumque appetitui, qui nobis cum bellis communis est, impertitur? In turbato et procelloso pelago, quæ tranquillitas esse poterit ad veritatis contemplationem? Et quo pacto turbatum non erit, cum ejecta Domina, ut cum Sapiente loquar, seu ratione, ad ancillam, id est, ad appetitus dominatus hominis transfertur?

Vera, et germana Dei similitudo à primæva hominis institutione haurienda est. Tunc homo Deo subjectus, sub dominio suo bestias et animantia tenebat. Cuncta subjiciebantur homini, sicut et ipse Deo subjiciebatur. Amissa, proh dolor! amissa per peccatum originali justitia, amissa est etiam dominatio in animantia, et rebelles appetitus in rationem insurrexerunt. Recuperare opus est dominium in appetitus, brutis animantibus superiores nos gerere, sensus et appetitus rationi subjicere, ratio-

(20)

nem autem Deo: Sic cuncta ordinata erunt, sic
cuncta in tranquillitate manebunt.

.....Semita certe, Juvenalis ajebat,
..... Semita certe
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

Itaque appetitui dominari curemus, ratio-
nemque Deo subjiciamus. Caveamus, ne ratio-
nis terminos transgredientes, velimus omnia ra-
tioni subicere. Is vere sapiens est, qui novit
quousque rationis jurisdictio se extendit, et ubi
necessarium est, captivare intellectum in obse-
quium fidei. Rationis munus erit, (in aliquibus
non in omnibus, certio certius enim constat,
viam Authoritatis, quam rationis respectu mul-
titudinis expeditiorem tutioremque esse), Ra-
tionis itaque munus erit, sigilla Divinæ Revela-
tionis expendere; his autem perspectis acquies-
cendum est, Deoque loquenti credendum. Hoc
est *rationabile obsequium* quod in Religionis stu-
dio, cui vobis incumbendum est, addiscere de-
betis. Hæc si præstiteritis, Adolescentes egre-
gii, ad genuinam similitudinem cum Deo as-
surgatis, quam vera Sapientia nobis offert, il-

(21)

lamque perennem Beatitudinem assequemini,
cum apparebit quid erimus, et similes Deo eri-
mus, ipsum, sicuti est, videntes.

A 10

